

NOTISER

Karin Gustavsson: ”...*Min stora kärlek för allt hvad fornforskningen rör.*” *Carl Gyllenstierna, fornforskaren på Krapperup och hans tid.* Krapperups Museum 18, Krapperup, 2003. 96 s. ill. ISSN 0284–2556.

På senare år har den vetenskaplige amatören tilldragit sig ett ökat intresse i forskningen, vilket resulterat i allt från lättillgängliga artiklar till stort upplagda avhandlingar som Lars Sellbergs *Av kärlek till fosterland och folk* (1993) om Nils Gabriel Djurklous roll inom dialektforskningen och Maria Adolfssons *Fäderneslandets kännedom* (2000) om svenska ämbetsmäns ordsbeskrivningar. Karin Gustavssons välskrivna och väldokumenterade bok går medelvägen. Den är till formatet anspråkslös och skriven utan stora åthävor.

I fokus står en krets av vetenskapligt aktiva människor som antingen levtt på eller besökt det vid Kullaberg belägna Krapperup. Det kan verka snävt men till det nordvästskånska herresätet kom under 1800-talet åtskilliga vetenskapliga stormän, däribland lundazoologen Sven Nilsson och den blivande riksantikvarien Bror Emil Hildebrand. Den förre var nära vän till baronen Nils Christopher Gyllenstierna, som på 1810-talet slagit ned sina bopålar på Krapperup, den senare var genom Nilssons förmedling informator åt Nils Christophers son Carl, bokens huvudgestalt. En annan forskare som gästade Krapperup var bygdens store son, den rastlöse artisten Nils Månsson Mandelgren.

Dessa och andra celebra gäster passerar givetvis revy i Gustavssons bok – inte minst är den informativ om Hildebrands tid på Krapperup – men i centrum står den gyllenstiernska familjekretsen, där både Nils Christopher och Carl Gyllenstierna fyllde fritiden med intellektuella intressen. Fadern hade under studieåren i Linnés Uppsala utvecklats till en hängiven amatörbotanist, men slog sig vid nedflyttningen till Kullabygden på ichtyologin, varvid han efterhand blev en av Sven Nilssons viktigaste kunskapskällor vid arbetet med fiskdelen av standardverket *Skandinavisk fauna*. Carl (1819–66), som inte genomgick samma gedigna universitetsskol-

ning som fadern, var istället svårt anfäktad av tidens forntidsromantik, något som inte minst låter sig avläsas i hans inköp till biblioteket på Krapperup där man efter honom återfinner Walter Scotts historiska romaner vid sidan av verk från samtida antikvariska forskare som Gunnar Olof Hyltén-Cavallius, Leonhard Rääf och Axel Emanuel Holmberg.

Det bevarade arkivmaterialet efter Carl Gyllenstierna på Krapperup är tyvärr inte särdeles rikhaltigt, men likväl har författaren genom att väva samman brevmaterial från olika håll lyckats ge en god bild av hans aktiviteter. Vi får följa hur han upptecknade traditioner, samlade/köpte fornsaker, avtecknade fornminnen, deltog tillsammans med den skicklige fältarkeologen Nils Gustav Bruzelius i utgrävningar samt samarbetade med Mandelgren om att ta fram en fornminneskarta över Brunnby socken, som dock gavs ut postumt först 1874.

Den föredömligt illustrerade boken belyser inte bara baronerna Gyllenstiernas vetenskapliga intressen, utan genom sin konkretion kan den anbefallas för var och en som vill få levande bild av hur livet kunde te sig för herrskapsfolket under herrgårdskulturens blomstringstid.

Jakob Christensson, Lund

De oskäligen kreaturen! Något om synen på lantbrukets djur de senaste 200 åren. Niklas Cserhalmi (red.). Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm 2002. 86 s., ill. ISBN 91-89379-32-2.

Välfärden för lantbrukets djur är idag en fråga som debatteras flitigt i medierna. Som mediekonsumenter möts vi stundtals av en tämligen polariserad bild mellan en romantisering av förhållandet för lantbrukets djur till en mörk bild där djuren plågas av vanskötsel och långa transporter till slakterierna. Som matkonsumenter är det många gånger denna polariserade bild vi har med oss när vi står vid mjölk- och köttdisken. Utifrån denna polarisering är *De oskäligen kreaturen! Något om synen på lantbrukets djur de senaste 200 åren* en

viktig skrift som kan ge nya perspektiv på välfärden för lantbrukets djur.

Utgångspunkten för denna seminarieskrift är 1800-talets djurhushållning och den något polemiska frågan: Hade djuren det bättre förr? Redaktör Niklas Cserhalmi, etnolog och doktorand vid Sveriges Lantbruksuniversitet, problematiserar denna fråga genom att ställa tre nutida föreställningar om äldre tiders djurhushållning mot ett historiskt källmaterial. Den första föreställningen är att människor och djur levde närmare varandra och därmed skulle djuren behandlats mer som individer och blivit väl omhändertagna. Den andra föreställningen är att en sämre hygien, okontrollerbara sjukdomar och dåligt foder gjorde att djur fick ett sämre liv. Den sista föreställningen är något problematisk då den tar sin utgångspunkt i nutida forskning inom etik- och idéhistoria. Inom denna tradition framhävs att böndernas instrumentella djursyn kom att ifrågasättas av en framväxande borgarklass, som med hjälp av förnuft, vetenskap och teknik ville förbättra djurens välmåga. Cserhalmi framhäver detta forskningsparadigm som en föreställning och det blir därmed oklart hur han tänker sig att detta är en föreställning.

Genom ett historiskt källmaterial ger Cserhalmi en mer nyanserad bild av 1800-talets djurhushållning. Tack vare genomgång av domboksmaterial kan han konstatera att föreställningen om att djuren ständigt led är onyanserad. På samma sätt nyanseras bilden av sörgårdsidyllen och visar att djuren kunde leva hårda liv. Här lyfts också fram en viktig poäng och det är att diskussionen om djurens väl alltid tar sin utgångspunkt i den konflikt som finns mellan empati med djuren och kraven på att djuren skall ingå i en produktion.

I seminarieskriften finns också ett tankvärt kapitel av idéhistorikern Karin Dirke som har studerat den svenska djurskyddsrelösen under det sena 1800-talet och det tidiga 1900-talet. Hon nyanserar här Cserhalmis framställning kring den idéhistoriska forskningen. Karin Dirke ger en bild av hur den förändrade människosynen under 1800-talet är sammankopplad med ett växande intresse för djurens levnad. I djurskyddsdebatten kring förra sekelskiftet handlade det dels om att civilisera och rationalisera djurhushållning, dels att antropomorfera djuren och ge dem mänskliga känslor och moral. Debatten handlade då om att legitimera människans rätt att utnyttja djuren för sina syften. Men en viktig poäng med att lyfta fram denna debatt är att den också säger något om samhället och människans syn på sig själv kring förra sekelskiftet.

En styrka med seminarieskriften är att man valt att publicera den diskussion som fördes i det seminarium som Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien höll under våren 2001 och som föregick skriften. Kommentarer följer både på Niklas Cserhalmis och Karin Dirkes texter, dessutom är en längre allmän diskussion publicerad. Som avslutning har man också valt att publicera tre historiska texter med nutida kommentarer. Detta är intressant läsning som ger en viss inblick i det historiska källmaterial som finns att tillgå kring lantbrukets djur. I den historiska texten *Medlidsamhet emot Djuren*, skriven av Olof Bjurbäck (1750–1829), kan följande, i sammanhanget anekdotiska mening, citeras: ”Hårdhet emot djur gör sinnet hårdt emot människor; icke gifwer en källa af en och samma ådra både sött och beskt watten.”

Kristofer Hansson, Lund

Eva Brylla: *Förnamn i Sverige. Kortfattat namnlexikon*. Stockholm: Svenska språknämnden & Liber, 2004. 240 s., ill. ISBN 91-47-05117-5.

Intresset för namn är stort, något som inte minst märks på de många webbplatser på temat namn som finns. Innehållet i dessa varierar från enkla listor över författarens favoritnamn till utförliga beskrivningar av namnskicket i ett visst land, religion eller miljö. Sidorna har många besökare, varav en del också deltar i nätbaserade diskussionsfora med namn och olika aspekter på namn som det huvudsakliga diskussionsämnet. *Förnamn i Sverige* av Eva Brylla, docent i nordiska språk, har därmed en given läsekrets inte bara bland dem som har ett professionellt intresse av namn utan också bland stora delar av allmänheten.

Förnamn i Sverige är en efterlängtd uppföljare till Roland Otterbjörks *Svenska förnamn* som utkom första gången 1964. Mycket har förändrats sedan dess och många ”nya” namn har tillkommit. En del av dessa är verkligen nya: Ronja kommer till exempel från Astrid Lindgrens *Ronja Rövardotter* (1981). Andra är gamla namn men nya i Sverige: Mohamed är idag ungefär lika vanligt som Rasmus.

I *Förnamn i Sverige* diskuteras inledningsvis namnskickets historia och hur olika namn kommit att brukas i Sverige följt av en genomgång av hur almanackans namnlängd kommit att innehålla just de namn som återfinns där idag. Under slutet av 1900-talet reviderades